

ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКАЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

У період стрімкого поширення масової культури велика увага приділяється вихованню мовної особистості, тобто такої, яка б володіла усіма виражальними засобами рідної мови, була б спроможна вільно виражати власні позиції, логічно та послідовно висловлювати свої думки, судження та переконання, пояснювати їх і доводити. Саме тому виникає потреба в оновленні змісту, вдосконаленні форм, методів і технологій навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Науковою темою кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту КУ імені Бориса Грінченка є «Компетентнісна стратегія змісту і методики дошкільної освіти», тому формування будь-якої компетентності (у нашому випадку монологічної) є актуальним.

Відомо, що центральною фігурою освітнього процесу є дитина — мовленнєва особистість, тобто особистість, яка по-своєму, зі своїми особливостями, потребами у комунікативно-мовленнєвій діяльності відтворює мову через власне світобачення [1]. Головною метою роботи з розвитку мовлення дошкільників є сформованість мовленнєвої компетенції, яка утворюється в результаті вирішення завдань з розвитку всіх сторін мовлення (звукової культури, словника, граматично правильного мовлення, зв'язного діалогічного та монологічного мовлення) у дітей. Мовленнєва компетенція - це вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях [2].

Слід зазначити, що мовленнєва компетенція формується на етапі дошкільного дитинства, через це вчені приділяють значну увагу розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Своєчасний і якісний розвиток зв'язного мовлення (діамонологічної компетенції) — важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку. Проблема розвитку

зв'язного мовлення порушується в психології, мовознавстві, логопедії, і навіть філософії.

Саме у зв'язному мовленні реалізується основна, комунікативна, функція мови та мовлення, відбивається рівень оволодіння мовою в цілому. Зв'язним вважається таке мовлення, що організоване на законах логіки, граматики, є єдиним цілим, характеризується відносною самостійністю, закінченістю. Зв'язне мовлення включає в себе діалогічне і монологічне.

Поряд з тим в оволодінні зв'язним монологічним мовленням зустрічається низка труднощів: дітям важко скласти розповідь, втрачається зв'язність висловлювання, часто порушується структура розповіді, висловлювання насичене паузами, повторами, діти відхиляються від теми, значна частина дітей дошкільного віку взагалі не володіє зв'язним українським мовленням.

Частина науковців зазначає, що саме переказ є найлегшим засобом розвитку зв'язного монологічного мовлення, оскільки дитині потрібно лише відтворити готовий сюжет, що набагато легше, ніж щось вимислити і розкрити самостійно. Переказ — це відтворення художнього твору в усному мовленні. Переказуючи, дитина вчиться говорити зв'язно, послідовно; удосконалюється граматично правильне мовлення, збагачується й активізується словник дітей; позитивно впливає переказ і на виразність дитячого мовлення. Заняття з навчання дітей переказу привчають їх до розумової праці, готують до школи, сприяють формуванню інтересу до літератури.

Хоча попри всі переваги переказу, як засобу навчання дітей монологічного мовлення, є низка труднощів з якими стикається дитина під час самого процесу переказу. Сприймати на слух та відтворювати інформацію, при цьому використовуючи засоби інтонаційної виразності та зв'язність викладу тексту, не таке легке завдання. Дітям важко розпочати свою розповідь, важко донести її у зв'язному викладі слухачеві.

Отже бачимо, що з одного боку розвиток зв'язного монологічного

мовлення має велике значення для подальшого навчання в школі та спілкування з оточуючими, а з іншого — більшість дітей дошкільного віку мають значні складнощі в оволодінні зв'язним монологічним мовленням.

Спочатку дитина оволодіває діалогічним мовленням. Вчені називають діалог класичною формою мовного спілкування. Діалогічне мовлення - це мовлення кількох осіб, що складається із запитань і відповідей, характеризується застосуванням жестів, міміки, емоційно насичене.

Важливим етапом у розвитку мовлення є перехід від діалогічного мовлення до монологічного. Оволодіння монологічним мовленням складний і тривалий процес. Монологічне мовлення - це мовлення однієї особи, яка виражає в більш або менш розгорнутій формі свої думки, наміри, оцінку і т.д. Воно є складнішою формою усного мовлення, оскільки спирається на логічне мислення, потребує напруження пам'яті, попередньої підготовки і добре розвиненого мовлення. А отже, монологічна компетенція — це сформованість вміння адекватно та доречно практично користуватися зв'язним монологічним мовленням.

Розвиток мовлення визначається стосунками дитини з дорослими, які упродовж розвитку дитини весь час змінюються. На ґрунті цих нових стосунків виникають нові можливості: дитина оволодіває контекстним мовленням, тобто таким типом зв'язного мовлення, за яким зміст розкривається з самого контексту, незалежно від безпосередньої ситуації і безпосереднього спілкування з співрозмовником. Таке мовлення структурно оформлене, зв'язне, точне. Контекстному мовленню передують мовлення ситуативним. Як зазначав професор С. Рубінштейн, ситуативне мовлення - це своєрідна структура мовлення, яка тісно пов'язана з безпосереднім досвідом та безпосереднім чуттєвим сприйманням дитини [4]. Тобто дитина оперує у своєму мовленні матеріалом наочних уявлень.

Інший, не менш важливий чинник розвитку зв'язного монологічного мовлення, є провідна діяльність дітей дошкільного віку - гра. Під час сюжетно-

рольової гри дитина оволодіває навичками монологічного мовлення. Саме цей вид гри якомога краще допомагає дитині розвивати своє мовлення, через виконання дітьми певних ролей. Адже в процесі такої гри у дошкільника виникає потреба щось пояснити, розповісти.

Третьою необхідною умовою розвитку монологічного мовлення є розширення знань дітей про навколишній світ. Мовлення допомагає дитині не лише спілкуватися з іншими людьми, а й пізнавати світ. Оволодіння мовленням - це спосіб пізнання дійсності. Багатство

мовлення значною мірою залежить від збагачення дитини різними уявленнями й поняттями, від її життєвого досвіду, зазначав М Львов [3].

Вчені доходять висновків, що опанування монологічним мовленням не відбувається без спеціально організованого навчання. Правильно організований літературний переказ надасть неоціненну допомогу в роботі над мовними навичками дошкільників.

Велику увагу переказу, як засобу розвитку монологічного мовлення приділяли такі науковці як К. Ушинський, Є. Тихеева, Є. Водовозова, С, Русова, Є. Фльоріна, А. Богущ, А. Бородач, Л. Пенєвська, Н. Гавриш, Н. Маліновська, Т. Ладиженська та ін.

У методичній літературі запропоновано різні способи навчання переказу, а саме: дзеркальний та спільний переказ вихователя з дітьми, за запитаннями, за частинами, за планом, за власними малюнками, за ролями, з елементами драматизації, творчий, вибірковий, цілісний, творчий.

Переказ планується на заняттях з мовленнєвого спілкування. Заняття з навчання переказу літературних творів ставить завдання розвивати зв'язне монологічне мовлення дітей - вчить їх точно, послідовно, зв'язно і граматично правильно передавати зміст тексту, добиватися яскравості та виразності мовлення.

Методика проведення занять з навчання переказу залежить від вікової групи, від рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей певної вікової групи, від

поставлених вихователем завдань, а також від особливостей літературного тексту, який пропонується для переказу. В методиці навчання переказу запропоновані різні способи, прийоми, чітко визначені вимоги до літературних творів для переказу, методика навчання переказу залежить від особливостей опанування дітьми монологічним мовленням, рівня сформованості у них монологічної компетенції.

Переказ літературних творів сприяє розвитку навичок виразного зв'язного монологічного мовлення у дітей. Діти наслідують зразок літературного мовлення, залучаються до оригінального художнього мовлення, запам'ятовують емоційні слова, образні вислови, словосполучення і речення, оволодівають живою рідною мовою. Висока художність творів для переказу, цілісність форми, композиції й мови вчать вихованців чітко й послідовно будувати розповідь, не захоплюючись деталями й не пропускаючи головного.

Отже, переказ має посідати чільне місце у роботі з формування монологічної компетенції у дітей дошкільного віку.

Література:

1. Гончаренко А.М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників: [навч-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку "Я у Світі"]/ Алла Миколаївна Гончаренко. - К. : Світич, 2009. - 160 с.
2. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови : [підручник] / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш / За ред. А.М. Богуш. - К. : Вища школа, 2007. - 542 с.
3. Львов М.Р. Основы теории речи: [учеб. пособие для студентов пед. вузов] / Михаил Ростиславович Львов. - М. : Академия, 2000. - 247 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. — СПб. : Издательство "Питер", 1999 - 720 с.